ทัศนะอัลกุรอานและอัลหะดีษ
เกี่ยวกับความเป็นอุมมีย์ (Illiteracy) ของศาสดามุหัมมัด ﷺ [1]

นายมูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ *

Abstract

This article attempts to examine the concept of *Ummi* (Illiteracy) of the prophet Muhammad ﷺ according to Islamic prospective, as mentioned in the al-Qur'an and al-Hadith. The various meanings of *Ummi* were discussed both literally and academically. The *Ummi* is among the issues discussed by the Muslim and non-Muslim scholars in relation to the prophethood of Muhammad ﷺ and to the miracle of the Qur'an. In this article, the status of *Ummi* was investigated in the light of two parts; the pre-prophetic period and the post-prophetic period of the prophet Muhammad ﷺ.

บทนำ

ความเป็น "*อุมมีย์* (Ummi)" หรือความไม่รู้หนังสือ (Illiteracy) เป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของศาสดามุหัมมัด ﷺ ที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางทั้งในหมู่นักปราชญ์มุสลิมและนักบุรพาคดี (Orientalist) ทั้งนี้เพราะว่ามีความเกี่ยวพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความเป็นนบี (Al-Nubuwwah) ของศาสดามุหัมมัด ﷺ แหล่งที่มาของข้อมูลที่หลากหลายและระดับการตีความของข้อมูลย่อมส่งผลเป็นเหตุให้นักปราชญ์มีทัศนะที่แตกต่างกันในเรื่องนี้ นักปราชญ์มุสลิมส่วนใหญ่มีทัศนะว่า ความไม่รู้หนังสือหรือความเป็น*อุมมีย์*ของศาสดามุหัมมัด ﷺ เป็นหลักฐานบ่งบอกถึงความมหัศจรรย์ (Mu'jizat) ของอัลกุรอานซึ่งเป็นพระคัมภีร์และวจนะของพระเจ้าที่ถูกประทานลงมาแก่ท่านศาสดามุหัมมัด ﷺ และในขณะเดียวกันก็เป็นหลักฐานความเป็นนบีของศาสดามุหัมมัด ﷺ อีกด้วย นอกจากนี้อัลกุรอานได้ประจักษ์พยานตนเองว่าเป็นวะห์ยู (Revelation) อันบริสุทธ์ของพระเจ้า ไม่ใช่เป็นคำพูดหรือผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดย

---

* M.A. (Islamic History and Arts), Sakarya University, Republic of Turkey.

[1] อ่านว่า "ศ็อลลอลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม" เป็นคำสรรเสริญที่มุสลิมควรกล่าวเมื่อเอ่ยถึงนามศาสดามุหัมมัด

ท่านมุหัมมัดแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะว่ามุหัมมัดเป็นผู้ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกและเขียนไม่เป็นตั้งแต่กำเนิดจนถึงวาระสุดท้าย ด้วยเหตุนี้มุหัมมัดจึงรู้จักกันในนามศาสดาหรือศาสนทูตผู้ไม่รู้หนังสือ (The Illiterate Prophet) และถือว่าความไม่รู้หนังสือเป็นคุณลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของศาสดามุหัมมัด ﷺ (al-Tabari, 1968 : 83) นอกจากนี้มีนักปราชญ์มุสลิมส่วนหนึ่งมีทัศนะว่าความไม่รู้หนังสือหรือความเป็น*อุมมีย์*นั้นในตัวของมันเองเป็น*มุอ์ญิซาต*[2]ประการหนึ่งของศาสดามุหัมมัด ﷺ (al-Razi, 1935 : 23) ส่วนความเห็นของนักบุรพาคดีในเรื่องนี้สามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่ปฏิเสธความไม่รู้หนังสือของศาสดามุหัมมัด ﷺ และอ้างว่ามุหัมมัดเป็นผู้ที่สามารถอ่านออกเขียนเป็น ผู้ที่อยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ M. Tupin, S.F.G. Wahl, A. Sprenger, G. Weil, H. Hirshfield เป็นต้น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งยอมรับถึงความไม่รู้หนังสือของศาสดามุหัมมัด ﷺ ผู้ที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ Marracci, M. Prideaux, S. Ockley, C.F. Gerock, A.P. Caussin, J.M. Arnold, E.H. Palmer, L. Ullman เป็นต้น

อุมมีย์ในความหมายเชิงภาษา

คำว่า "*อุมมีย์*" เป็นภาษาอาหรับมีรากศัพท์มาจากคำว่า "*อุมม์* (Umm)" บรรดานักภาษาศาสตร์และนักนิรุกติศาสตร์ได้ให้นิยามคำว่า "*อุมมีย์*" ที่หลากหลาย อาทิเช่น อิบนุ ฟารีส (Ibn Faris, 1991 : 28) กล่าวว่า *อุมมีย์*หมายถึงผู้ที่ปฏิบัติตามแวดล้อมหรือการนำของกลุ่มชนที่ไม้รู้ตัวอักษร ท่านอัลรอฆิบ (al-Raghib) ได้ให้คำจำกัดความคำว่า "*อุมมีย์*" หมายถึงผู้ที่ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกและเขียนไม่เป็น โดยอ้างจากโองการอัลกุรอานในสูเราะฮ์ อัลญุมุอะฮ์ โองการที่ 2 พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

هو الذى بعث في الأميين رسولا منهم ...

ความว่า "*พระองค์ทรงแต่งตั้งรสูลขึ้นคนหนึ่งในหมู่**อุมมียีน** (ผู้ไม่รู้หนังสือ) จากพวกเขาเอง*" (*อัลกุรอาน 62: 2*)

---

[2] มุอ์ญิซาต คือสิ่งมหัศจรรย์ อภินิหาร หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่บรรดาศาสดาแสดงออกมาโดยการอนุมัติจากพระเจ้า

นอกจากนี้อัลรอฆีบ (al-Raghib,1961 : 23) ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า "*อุมมีย์*" ในบางบริบทหมายถึงความเผลอเรอ (Al-Ghafilah) ความโง่เขลา งมงาย (Al-Jahalah) หรือผู้ที่มีความรู้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในกรอบความหมายที่สองนี้ อัลรอฆีบได้อ้างอิงจากโองการอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

ومنهم أميون لا يعلمون الكتاب إلا أماني وإن هم إلا يظنون

ความว่า " *และในหมู่พวกเขานั้นมีบรรดา**อุมมียูน** ซึ่งพวกเขาไม่รู้คัมภีร์ นอกจากความเพ้อฝันเท่านั้น และพวกเขาหาได้มีอะไรไม่ นอกจากจะนึกคิดเอาเองเท่านั้น*"

(อัลกุรอาน 2 : 78)

คำว่า "*อุมมียูน*" ในโองการข้างต้นหมายถึงผู้ที่มีความรู้เล็กน้อยหรือมีความรู้ค่อนข้างจำกัด อัลฟัรรออ์ (al-Farra') มีความเห็นว่า "*อุมมีย์*" หมายถึงกลุ่มชนอาหรับที่ไม่มีคัมภีร์ อัลฟัรรออ์ ได้นำโองการอัลกุรอานในสูเราะฮ์อัลอะอ์รอฟมาสนับสนุนความเห็นของเขา ซึ่งอัลกุรอานได้ตรัสไว้ว่า

الذين يتبعون الرسول النبي الأمى الذي يجدونه مكتوبا عندهم في التوراة والإنجيل

ความว่า *"คือบรรดาผู้ปฏิบัติตามรสูล (หมายถึงศาสดามุหัมมัด) ผู้เป็นนบีที่**อุมมีย์** ที่พวกเขา (หมายถึงชาวยิวและคริสต์) พบเขาถูกจารึกไว้ณ ที่พวกเขาทั้งในเตารอต (Torah) และในอัลอินญีล (Gospel)"*

(อัลกุรอาน 7: 157)

อิบนุ มันซูร (Ibn Manzur) นักภาษาศาสตร์อาหรับที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในศตวรรษที่ 14 ได้ให้นิยามคำว่า "*อัลอุมมีย์*" โดยอรรถว่าเป็นผู้ไม่รู้หนังสือ ในขณะที่ท่านอัลซัญญาญ (al-Zajjaj) ได้อธิบาย "*อัลอุมมีย์*" ว่าหมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติตามการนำของประชาชาติหนึ่งที่ไม่ได้เรียนรู้จากคัมภีร์เล่มใดๆทั้งสิ้นและคงอยู่ในสภาพดังกล่าวตลอดไป (Ibn Manzur, 1956 : 34)

จากการนิยามของอัลซัญญาญจะเห็นได้ว่าเขาพยายามเชื่อมโยงคำว่า "*อัลอุมมีย์*" กับคำว่า "*อัลอุมมะฮ์*" ซึ่งหมายถึงประชาชาติ

นอกจากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีนักปราชญ์อีกกลุ่มหนึ่งที่พยายามอธิบายและให้ความหมายคำว่า "*อัลอุมมีย์*" ที่แตกต่างจากความหมายข้างต้น เช่น อบู อิสหาก (Abu Ishaq) ที่พยายามเชื่อมโยงคำว่า "*อัลอุมมีย์*" กับคำว่า "*อัลอุมม์*" ซึ่งหมายถึงมารดา ทั้งนี้อบู อิสหากมีความเห็นว่าความหมายของ "*อัลอุมมีย์*" มีความเกี่ยวโยงกันอย่างใกล้ชิดกับสภาพของทารกแรกเกิดออกจากครรภ์มารดาที่ไม่รู้เรื่องใดๆ ทั้งสิ้น รวมทั้งความรู้ในเรื่องการอ่านและการเขียน (Ibn Manzur, 1956 : 34) อิบนุ อัลอะรอบีย์ (Ibn al-'Arabi, 1988 : 1535) กล่าวว่า "*อัลอุมมีย์*" หมายถึงผู้ที่ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกและเขียนไม่เป็น ซึ่งเหมือนกับสภาพแรกเกิดของทารก โดยอิงจากอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงกล่าวไว้ความว่า "*และอัลลอฮ์ทรงให้พวกเจ้าออกจากครรภ์มารดาของพวกเจ้า (อุมมะฮาตุกุม) โดยพวกเจ้าไม่รู้อะไรเลย*" (อัลกุรอาน 16 : 78) หลังจากนั้นมนุษย์ก็จะได้รับการอบรมสั่งสอนในสิ่งที่ควรรู้ ท่านอัลมุรตาฎอ อัลซุบัยดีย์ (al-Murtadha al-Zubaidi, nd. : 185) ได้ให้นิยาม "*อัลอุมมีย์*" ไว้สองความหมาย คือผู้ที่ไม่รู้หนังสือ หรือผู้ที่ปฏิบัติตามกลุ่มชนที่ไม่ได้ศึกษาพระคัมภีร์ นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งได้เชื่อมโยงความหมายของ "*อัลอุมมีย์*" กับ "*อุมมุลกุรอ*" (أم القرى) ซึ่งหมายถึงนครมักกะฮ์ โดยอ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอานโองการที่ 92 ของสูเราะฮ์อัลอันอาม พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ความว่า

> *"นี้คือคัมภีร์ที่เราได้ให้ลงมาอันเป็นคัมภีร์ที่มีความจำเริญ ที่ยืนยันสิ่งซึ่งอยู่เบื้องหน้าคัมภีร์นี้ และเพื่อเจ้าจะได้ตักเตือน**อุมมุลกุรอ** (ชาวนครมักกะฮ์) และผู้ที่อยู่รอบๆเมืองนั้น" (อัลกุรอาน 6: 92)*

ส่วนนักวิชาการตะวันตก อย่างเช่น Rabbi Abraham Geiger, Wherry, Lammens เห็นว่า "*อัลอุมมีย์*" ในคำว่า النبي الأمى ที่ปรากฏอยู่ในสูเราะฮ์ อัลอะอ์รอฟ โองการที่ 157 หมายถึงนบีที่ไม่ได้สืบเชื้อสายจากชาวบนีอิสรออีล (Non Jewish Prophet) หรือรู้จักกันในนาม The Gentile Prophet ท่าน Theodor Nöldeke กล่าวว่า "*อัลอุมมีย์*" หมายถึงกลุ่มชนที่

ไม่มีพระคัมภีร์หรือไม่ได้รับการประทานพระคัมภีร์จากพระเจ้า (The Unscriptured People) ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า "อะฮ์ลุลกิตาบ" (People of the Scripture) และไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับการรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้แต่อย่างใด (John Gilechrist, nd.: 2-3) ทั้งสองความหมายข้างต้นโดยนัยแล้วเจาะจงถึงคนอาหรับ สัญชาติอาหรับ หรือผู้ที่มีเชื้อสายอาหรับเป็นการเฉพาะ และรวมถึงกลุ่มชนที่มีส่วนเกี่ยวพันธ์กับชนชาติอาหรับที่ไม่ได้รับการประทานพระคัมภีร์จากพระเจ้า อีกทั้งเป็นกลุ่มชนที่ไม่รู้หนังสือทั้งการอ่านและการเขียน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น เราสามารถสรุปนิยามของคำว่า "*อัลอุมมีย์*" ในเชิงภาษาหรือโดยอรรถออกเป็น 6 ความหมายดังนี้

1. "*อัลอุมมีย์*" หมายถึงผู้ที่ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้
2. "*อัลอุมมีย์*" มาจากคำว่า "*อัลอุมมะฮ์*" หมายถึง สภาพของกลุ่มมนุษย์ก่อนการรู้จักตัวอักษร ไม่มีความรู้ทั้งในเรื่องการอ่านและการเขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนอาหรับซึ่งอดีตเคยอยู่ในสภาพดังกล่าวนี้
3. "*อัลอุมมีย์*" มาจากคำว่า "*อัลอุมม์*" หมายถึงสภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ไม่มีความรู้ทั้งในเรื่องการอ่านและการเขียน กล่าวคือ อ่านไม่ออกและเขียนไม่เป็นเสมือนหนึ่งกับสภาพของทารกที่แรกเกิดออกจากครรภ์มารดา
4. "*อัลอุมมีย์*" หมายถึงนครมักกะฮ์อันเป็นสถานที่ประสูตของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ
5. "*อัลอุมมีย์*" หมายถึงกลุ่มชนที่ไม่ได้รับประทานพระคัมภีร์จากพระเจ้า (The Unscriptured People)
6. "*อัลอุมมีย์*" หมายถึงศาสดาที่ไม่ได้สืบเชื้อสายจากบนีอิสรออีล (Non Jewish Prophet)

โดยสรุปแล้ว ถึงแม้ว่านักปราชญ์มีทัศนะที่แตกต่างกันทั้งในแง่ความหมายและที่มาของรากศัพท์ของคำว่า "*อัลอุมมีย์*" แต่ก็มีข้อสรุปที่คล้ายกัน กล่าวคือ ทุกทัศนะล้วนแต่ให้นิยามที่เน้นหนักเกี่ยวกับสภาพของกลุ่มชนอาหรับซึ่งส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกและเขียนไม่เป็น

"อัลอุมมีย์"ในความหมายเชิงวิชาการ

เมื่อสำรวจดูโองการอัลกุรอานจะพบว่าอัลกุรอานได้ปฏิเสธการรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ของศาสดามุหัมมัด ﷺ อย่างสิ้นเชิง คำว่า *"อัลอุมมีย์"* มีกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานทั้งหมดจำนวน 6 ครั้ง และในจำนวนนั้นมี 2 ครั้งอยู่ในรูปเอกพจน์ ส่วนที่เหลือจะอยู่ในรูปพหูพจน์ ซึ่งจะอยู่ในรูป *"อุมมียูน"* หรือ *"อุมมียีน"* คำว่า *"อัลอุมมีย์"* ที่มีอยู่ในโองการอัลกุรอานทั้ง 6 โองการมีดังนี้

1. ในสูเราะฮ์อัลอะอ์รอฟ โองการที่ 157 อัลกุรอานทรงกล่าวไว้ว่า

الذين يتبعون الرسول النبي الأمى الذي يجدونه مكتوبا عندهم في التوراة والإنجيل

ความว่า " *คือบรรดาผู้ปฏิบัติตามรสูล (หมายถึงศาสดามุหัมมัด) ผู้เป็นนบีที่* ***อุมมีย์*** *ที่พวกเขา (หมายถึงชาวยิวและคริสต์) พบเขาถูกจารึกไว้ ณ ที่พวกเขา ทั้งในเตารอต (Torah) และในอัลอินญีล (Gospel)*" *(อัลกุรอาน 7: 157)*

2. ในสูเราะฮ์อัลอะอ์รอฟ โองการที่ 158 พระองค์อัลลอฮ์ทรงกล่าวไว้ว่า

فئامنوا بالله ورسوله النبي الأمى الذي يؤمن بالله وكلماته

ความว่า " *ดังนั้นพวกท่านจงศรัทธาต่ออัลลอฮ์และรสูลของพระองค์ผู้เป็นนบีที่* ***อุมมีย์*** *ซึ่งเขาศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และศรัทธาต่อพระดำรัสทั้งหลายของพระองค์ "* *(อัลกุรอาน 7: 158)*

3. ในสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ โองการที่ 78 พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

ومنهم أميون لا يعلمون الكتاب إلا أماني وإن هم إلا يظنون

ความว่า "*และในหมู่พวกเขานั้นมีบรรดา* ***อุมมียูน*** *ซึ่งพวกเขาไม่รู้คัมภีร์ นอกจากความเพ้อฝันเท่านั้น และพวกเขาหาได้มีอะไรไม่ นอกจากจะนึกคิดเอาเองเท่านั้น*" *(อัลกุรอาน 2 : 78)*

4. ในสูเราะฮ์อาละอิมรอน โองการที่ 20 พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

فإن حآجوك فقل اسلمت وجهي لله ومن اتبعن وقل للذين أوتوا الكتاب والأميين ءأسلمتم...

ความว่า *"แล้วหากพวกเขาโต้แย้งเจ้า ก็จงกล่าวเถิดว่าฉันได้มอบใบหน้า (ร่างกาย) ของฉันแด่อัลลอฮ์แล้ว และผู้ปฏิบัติตามฉัน (ก็มอบ) ด้วย และเจ้าจงกล่าวแก่บรรดาผู้ได้รับคัมภีร์และบรรดาอัลอุมมียีน (อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้) ว่า พวกท่านมอบ (ใบหน้าแด่อัลลอฮ์) แล้วหรือ?"* *(อัลกุรอาน 3 : 20)*

5. ในสูเราะฮ์อาละอิมรอน โองการที่ 75 พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

ومن أهل الكتاب من إن تأمنه بقنطار يؤده إليك ومنهم من إن تأمنه بدينار لايؤده إليك إلا مادمت عليك قآئما ذلك بأنهم قالوا ليس علينا في الأميين سبيل ويقولون على الله الكذب وهم يعلمون.

ความว่า *"และจากหมู่ผู้ได้รับคัมภีร์นั้น มีผู้ที่หากเจ้าฝากเขาไว้ซึ่งทรัพย์สมบัติอันมากมาย เขาก็จะคืนมันให้แก่เจ้า และจากหมู่พวกเขานั้นมีผู้ที่หากเจ้าฝากเขาไว้สักเหรียญทองหนึ่ง เขาก็จะไม่คืนมันให้แก่เจ้า นอกจากเจ้าจะยืนเฝ้าทวงเขาอยู่เท่านั้น นั่นก็เพราะเขากล่าวว่า ในหมู่อัลอุมมียีนนั้นไม่มีทางใดที่เป็นโทษแก่เราได้ และพวกเขากล่าวความเท็จให้แก่อัลลอฮ์ทั้งๆ ที่พวกเขารู้ดีกันอยู่"*
(อัลกุรอาน 3 : 75)

6. ในสูเราะฮ์อัลญุมุอะฮ์ โองการที่ 2 พระองค์อัลลอฮ์ทรงกล่าวไว้ว่า

هو الذي بعث في الأميين رسولا منهم يتلوا عليهم ءاياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة وإن كانوا من قبل لفي ضلال مبين.

ความว่า *"พระองค์ทรงแต่งตั้งรสูลขึ้นคนหนึ่งในหมู่อัลอุมมียีน (ผู้ไม่รู้หนังสือ) จากพวกเขาเอง เพื่อสาธยายอายาตต่างๆ ของพระองค์แก่พวกเขา และทรงทำให้พวกเขาผุดผ่อง และทรงสอนคัมภีร์และวิทยปัญญา (Hikmah) แก่พวกเขา และแม้ว่าแต่ก่อนนี้พวกเขาอยู่ในการหลงผิดอย่างชัดแจ้งก็ตาม"*

(อัลกุรอาน 62 : 2)

จากโองการอัลกุรอานทั้งหกโองการที่กล่าวมาข้างต้นจะสังเกตเห็นว่ามีเพียงสองโองการเท่านั้นที่คำว่า *"อัลอุมมีย์"* เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของศาสดามุหัมมัด ﷺ โดยตรง คือ โองการที่ 157 และ 158 ของสูเราะฮ์อัลอะอ์รอฟ และถ้าหากมองในแง่ช่วงเวลา ทั้งสองโองการล้วนแต่เป็นโองการมักกียะฮ์ กล่าวคือ ถูกประทานลงมาก่อนที่ท่านนบีจะฮิจเราะฮ์ (อพยพ) สู่นครมะดีนะฮ์ นอกจากนี้ไม่ปรากฏคำว่า *"อัลอุมมีย์"* ใช้กับศาสดาอื่นๆ ก่อนหน้าศาสดามุหัมมัด ﷺ ส่วนอีกสี่โองการที่เหลือจะอยู่ในรูปพหุพจน์คือ *"อุมมียูน"* หรือ *"อุมมียีน"* หมายถึงชนชาติไม่ว่าจะเป็นอาหรับหรือชนชาติยิว เมื่อต้องการเจาะจงเป็นชนชาติอาหรับ อัลกุรอานจะใช้*อะลีฟ-ลาม มะรีฟะฮ์* (Definite Article) นำหน้าคำ *"อุมมียีน"* ซึ่งมีทั้งหมดสามโองการและล้วนแต่เป็นโองการมะดะนียะฮ์ คือถูกประทานลงมาหลังจากที่ท่าน นบีได้อพยพไปนครมะดีนะฮ์แล้ว และในขณะเดียวกันอัลกุรอานจะใช้คำ *"อุมมียูน"* ในรูป*นากิเราะฮ์* (Indefinite Article) เมื่อต้องการแสดงถึงชนชาติยิวซึ่งมีเพียงโองการเดียวเท่านั้น

เมื่อพิจารณาดูลำดับการประทานอายะฮ์หรือช่วงเวลาการประทานอายะฮ์จากโองการอัลกุรอานที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ศาสดามุหัมมัด ﷺ เป็นที่รู้จักว่าเป็นคน*อุมมีย์* ซึ่งไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้นั้นจำกัดอยู่ในช่วงพำนักอยู่ในนครมักกะฮ์เท่านั้น สถานภาพความเป็น*อุมมีย์*ของท่านจะมีความแตกต่างหรือไม่เมื่อเปรียบเทียบกับยุคมะดีนะฮ์ และมีหลักฐานใดบ้างที่แสดงให้เห็นว่าความเป็น*อุมมีย์*ในตัวของท่านมีความต่อเนื่องจนถึงยุคมะดะนียะฮ์ เพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้นและง่ายต่อการศึกษา ผู้เขียนได้แบ่งความเป็น

*อุมมีย์*ของศาสดามุหัมมัด ﷺ อย่างกว้างๆ ออกเป็นสองยุค คือ ยุคก่อนการเป็นศาสดา และยุคหลังจากเป็นศาสดา

ความเป็น*อุมมีย์*ของนบีมุหัมมัด ﷺ ในยุคก่อนการประกาศเป็นศาสดา

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเป็น*อุมมีย์*ของศาสดามุหัมมัด ﷺ ในยุคก่อนการประกาศเป็นศาสดานั้นมีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนทั้งในอัลกุรอานและบริบททางประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ 3 ประการดังต่อไปนี้

ประการแรก

โองการอัลกุรอานในสูเราะฮ์อัลอังกาบูต โองการที่ 48 พระองค์อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

وما كنت تتلوا من قبله من كتاب و لا تخطه بيمينك إذا لارتاب المبطلون.

ความว่า *"และก่อนหน้านั้นเจ้า (มุหัมมัด) มิได้อ่านคัมภีร์ใดๆ และเจ้ามิได้เขียนมันด้วยมือขวาของเจ้า มิฉะนั้นแล้วพวกกล่าวความเท็จจะสงสัยอย่างแน่นอน"*

(อัลกุรอาน 29 :48)

โองการอัลกุรอานที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นหลักฐานที่สำคัญยิ่งแสดงให้เห็นว่าอัลกุรอานเป็นคัมภีร์แห่ง*มุอ์ญิซาต* (ปาฏิหาริย์) อย่างแท้จริงที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานลงมาให้แก่บ่าวที่พระองค์ทรงคัดเลือกไว้แล้ว ซึ่งเป็นผู้ที่*อุมมีย์* ไม่รู้จักการอ่านและการเขียน และในขณะเดียวกันโองการนี้ก็เป็นการชี้แจงให้ชาวคัมภีร์ทั้งยิวและคริสต์ และชาวมุชริกมักกะฮ์รับทราบถึงคุณลักษณะบางประการของศาสดามุหัมมัด ﷺ ก่อนการรับวะห์ยู (วิวรณ์) จากพระเจ้า ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดข้อสงสัยในความเป็นศาสดาในตัวศาสดามุหัมมัด ﷺ และคลางแคลงในพระคัมภีร์ของพระเจ้า ในตัวบทของโองการนี้ใช้คำว่า " من قبله " ซึ่งหมายถึง ศาสดามุหัมมัด ﷺ ก่อนการได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสนทูตของพระเจ้า ไม่รู้จักทั้งการอ่านและการเขียน เพราะเป็นคนอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ คุณลักษณะความเป็น*อุมมีย์*ของศาสดามุหัมมัด ﷺ ในอายะฮ์นี้มีเป้าหมายเพื่อปฏิเสธข้อกล่าวหาของบรรดาผู้ปฏิเสธที่กล่าวอ้างว่าอัลกุรอานเป็นผล

งานที่มุหัมมัดได้รวบรวมขึ้นจากบรรดาคัมภีร์เล่มก่อนๆ และในขณะเดียวกันก็เป็นหลักฐานยืนยันความเป็นรสูลของศาสดามุหัมมัด ﷺ ผู้ซึ่งเป็นคน*อุมมีย์*ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และไม่เคยใช้ชีวิตคลุกคลีกับชาวคัมภีร์เลย ประกอบกับไม่มีชาวคัมภีร์ท่านใดพำนักอยู่ในนครมักกะฮ์ที่จะเปิดโอกาสให้ศาสดามุหัมมัด ﷺ สามารถไปเรียนรู้จากพวกเขาได้ (al-Qurtubi, nd.: 5067) ถึงกระนั้นก็ตามก็ยังมีชาวมุชริกมักกะฮ์กลุ่มหนึ่งที่ไม่ยอมจำนนต่อหลักฐาน และดื้อดันกล่าวหาว่าอัลกุรอานเป็นผลงานที่มุหัมมัดกุขึ้นมาเอง ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

وقال الذين كفروا إن هذا إلا إفك افتراه وأعانه عليه قوم ءاخرون فقد جاءو ظلما وزورا. وقالوا أساطير الأولين اكتتبها فهى تملى عليه بكرة وأصيلا.

ความว่า "*และบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธากล่าวว่า แท้จริงอัลกุรอานนี้มิใช่อันใดนอกจากการโกหกที่มุหัมมัดได้กุขึ้นเอง และหมู่ชนอื่นๆได้ช่วยเขาในเรื่องนี้ ดังนั้นแน่นอนพวกเขาได้นำมาซึ่งความอยุติธรรมและการโกหก และพวกเขากล่าวว่า อัลกุรอานเป็นนิยายของประชาชาติสมัยก่อนๆ ที่เขียนกันขึ้น แล้วถูกนำมาอ่านให้ขึ้นใจ ทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็น*" *(อัลกุรอาน 25 : 4-5)*

พระองค์อัลลอฮ์ทรงสอนให้นบีมุหัมมัด ﷺ ตอบโต้ข้อกล่าวหาดังกล่าวโดยตรัสว่า

قل لوشاء الله ماتلوته عليكم ولا أدراكم به فقد لبثت فيكم عمرا من قبله أفلا تعقلون.

ความว่า "*จงกล่าวเถิด(มุหัมมัด) หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์ ฉันจะไม่อ่านอัลกุรอานให้แก่พวกท่าน และพระองค์จะไม่ให้พวกท่านรู้อัลกุรอานนั้น แน่นอนฉันมีอายุอยู่ในหมู่พวกท่านมาก่อนนั้น พวกท่านไม่ใช้สติปัญญาคิดบ้างหรือ*" *(อัลกุรอาน 10 : 16)*

คำว่า "*ฉันมีอายุอยู่ในหมู่พวกท่านมาก่อนนั้น*" หมายถึงก่อนที่อัลกุรอานจะถูกประทานลงมา หรือก่อนที่ท่านนบีมุหัมมัดﷺ จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรสูล ท่านนบีก็พำนักอยู่ในนครมักกะฮ์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบรรดาชาวมุชริกมักกะฮ์นานถึง 40 ปี ซึ่งพวกเขารู้จักตัวท่านนบีเป็นอย่างดีว่าเป็นคน*อุมมีย์* ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และไม่เคยศึกษาร่ำเรียนจากใครใดๆ ทั้งสิ้น และเป็นที่รับทราบดีว่าท่านนบีเริ่มรับวะห์ยูและเผยแผ่อัลกุรอานเมื่ออายุได้ 40 ปี ซึ่งเป็นไปไม่ได้ผู้ที่ไม่รู้หนังสือจะสามารถสร้างสรรค์อัลกุรอานอันเป็นคัมภีร์ปาฏิหาริย์เล่มนี้ได้ถ้าหากไม่ใช่เป็นพจนารถของพระเจ้า

อัลฏอบัรสีย์ (al-Tabarsi, 1379 : 287-288) กล่าวว่าตัวอักษร "*ลาม*(ل)" ในอายะฮ์ لارتاب เป็น *ลามุลกอสัม* (ในรูปสาบาน) ซึ่งให้ความหมายว่า "โอ้มุหัมมัด ถ้าหากเจ้าเขียนอัลกุรอานด้วยมือของเจ้าเอง หรือเคยอ่านคัมภีร์เล่มก่อนๆ ขอสาบานต่อพระองค์อัลลออฮ์ว่าพวกเขาจะเกิดความสงสัยอย่างแน่นอน" นั่นหมายความว่าถ้าหากท่านนบีมุหัมมัดﷺ รู้หนังสือ สามารถอ่านออกและเขียนได้ ย่อมเป็นโอกาสให้กลุ่มผู้ปฏิเสธมีความสงสัยในตัวคุณสมบัติบางประการของศาสดามุหัมมัดﷺ ได้

ประการที่สอง

คำว่า "*อุมมีย์*" ในความหมายที่เป็นคุณสมบัติของท่านนบีมุหัมมัดﷺ โดยตรงมีอยู่สองโองการใน*สูเราะฮ์อัลอะอ์รอฟ*เท่านั้นซึ่งล้วนแต่เป็นโองการมักกียะฮ์ จากประเด็นนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า ท่านนบีมุหัมมัดﷺ ก่อนการประกาศเป็นศาสดาเป็นคน*อุมมีย์*อย่างเห็นได้ชัด ท่านอิบนุอับบาส กล่าวว่า คำว่า "*อัลอุมมีย์*" ที่มีอยู่ในโองการข้างต้นหมายถึง ผู้ที่ไม่รู้การเขียน การอ่านและไม่มีตัวอักษร (al-Qurtubi, nd : 2734) ส่วนอัลซัญญาญ(al-Zajjaj) กล่าวว่า "*อัลอุมมีย์*" ในที่นี้หมายถึงประชาชาติอาหรับ ดังที่ท่านนบีได้กล่าวไว้ว่า " نحن أمة أميون " ความว่า "เราเป็นประชาชาติที่*อุมมีย์*" (อิมามอะห์มัด หะดีษเลขที่ 5768) ความเป็น*อุมมีย์*ของชาวอาหรับนั้นหมายรวมถึงตัวท่านนบีมุหัมมัดﷺ ด้วย ทั้งนี้เพราะว่าท่านก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งของชาวอาหรับ ท่านฏอบารีย์ (Tabari) กล่าวว่า ความเป็น*อุมมีย์*ของท่านนบีนั้นหมายถึงการไม่มีความรู้ในเรื่องการเขียน ส่วนท่านอัลบัยฎอวีย์ (al-Baydhawi, nd. : 30)

เห็นว่าไม่มีความรู้ทั้งในเรื่องการอ่านและการเขียน ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวท่านนบีมุหัมมัด ﷺ อีกทั้งเป็น*มุอ์ญิซาต*ประการหนึ่งของท่านอีกด้วย ท่านอัลรอซี (al-Razi) กล่าวสนับสนุนกลุ่มที่เห็นว่า*อัลอุมมีย์*เป็นมุอ์ญิซาตประการหนึ่งของท่านนบีโดยกล่าวว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับการอ่านและการเขียนนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยากลำบากมากนัก แม้แต่คนที่ไม่ค่อยฉลาดเท่าไรมากนักก็สามารถเรียนรู้ได้ คนที่ไม่รู้หนังสือถือว่ามีความบกพร่องทางความคิดและปัญญาอย่างใหญ่หลวง แต่ในขณะเดียวกันบุคคลที่ไม่รู้หนังสือแต่ได้รับการประทานองค์ความรู้ สติปัญญาและความเข้าใจในเรื่องต่างๆจากพระเจ้านั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งอภินิหารเหนือธรรมชาติประการหนึ่ง (al-Razi, 1935 : 23)

นอกจากนี้ยังมีนักปราชญ์อีกกลุ่มหนึ่งที่เห็นว่า*อัลอุมมีย์*หมายถึงนครมักกะฮ์เป็นการเฉพาะ โดยอ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

وكذلك أوحينا إليك قرءانا عربيا لتنذر أم القرى ومن حولها ...

ความว่า "*และเช่นนั้นแหละ เราได้วะฮียฺอัลกุรอานเป็นภาษาอาหรับแก่เจ้า เพื่อเจ้าจะได้ตักเตือนอุมมุลกุรอ (ชาวมักกะฮ์) และผู้ที่อยู่รอบเมืองนั้น*" *(อัลกุรอาน 42 : 7)*

คำว่า "*อุมมุลกุรอ*" โดยนัยไม่น่าจะหมายถึงนครมักกะฮ์เป็นการเฉพาะแม้ว่าโองการนี้จะชี้ถึงนครมักกะฮ์โดยตรงก็ตาม ท่านอิบนุฟาริส (Ibn Faris) ได้อธิบายคำว่า "*อุมม์*" ที่ควบกับ "*อัลกุรอ*" ว่า หมายถึงนครมักกะฮ์และเมืองอื่นๆ ที่เป็นศูนย์กลางแก่ภูมิภาครอบๆ หรือเป็นเมืองหลวงสำหรับหลายๆ เมืองหรือหมู่บ้าน (Qura) ในบริเวณรอบๆ ก็สามารถเรียกว่า "*อุมมุลกุรอ*" ได้เช่นกัน ทัศนะที่เห็นว่าอุมมุลกุรอในความหมายทั่วไปไม่เฉพาะเจาะจงเป็นนครมักกะฮ์นั้นได้อ้างหลักฐานจากอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงกล่าวไว้ว่า

وما كان ربك مهلك القرى حتى يبعث في أمها رسولا ...

ความว่า *"และพระเจ้าของเจ้ามิได้เป็นผู้ทำลายเมืองทั้งหลาย จนกว่าพระองค์ทรงแต่ตั้งรสูลขึ้นในเมืองหลวงนั้น" (อัลกุรอาน 28 : 59)*

คำว่า ها ใน أمها หมายถึง القرى ซึ่งไม่ใช่เป็นนามเฉพาะและไม่ได้เจาะจงพื้นที่ใดเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้เพราะว่าจุดมุ่งหมายของโองการนี้ครอบคลุมมนุษยชาติทั้งหมด ไม่ได้เจาะจงพื้นที่หรือเชื้อชาติใดเชื้อชาติหนึ่งเป็นการเฉพาะ ถ้าหากว่าคำว่า *"อุมมุลกุรอ"* หมายถึงนครมักกะฮ์เป็นการเฉพาะแล้วตามหลักการภาษาอาหรับว่าด้วยการใช้*ยาอ์นิสบะฮ์* เราจะต้องเรียกชาวมักกะฮ์ว่า *"อัลกุรอวีย์"* ไม่ใช่ *"อัลอุมมีย์"* แต่พระองค์อัลลอฮ์ทรงใช้คำว่า *"อัลอุมมีย์"* กับนบีมุหัมมัด ﷺ เพื่อแสดงความเป็น นบีและ*มุอ์ญิซาต*ของอัลกุรอาน ถ้าหาก*อัลอุมมีย์* หมายถึงนครมักกะฮ์เป็นการเฉพาะในนัยที่เป็นสถานที่ประสูตของนบีมุหัมมัด ﷺ แล้วก็คำยกย่องของพระเจ้าต่อคุณสมบัติ*อัลอุมมีย์*ของนบีมุหัมมัด ﷺ ก็ไม่มีความหมายมากนัก ประกอบกับยังมีคำ*อุมมีย์*ในอัลกุรอานที่ไม่ได้หมายถึงชาวมักกะฮ์โดยตรง ดังที่ปรากฏในสูเราะอัลบะกอเราะฮ์โองการที่ 78 ซึ่งมีความว่า *"และในหมู่พวกเขานั้นมีบรรดาอุมมียูน ซึ่งพวกเขาไม่รู้คัมภีร์ นอกจากความเพ้อฝันเท่านั้น และพวกเขาหาได้มีอะไรไม่ นอกจากจะนึกคิดเอาเองเท่านั้น"* (อัลกุรอาน 2 : 78) คำว่า *"อุมมียูน"* ณ ที่นี้หมายถึงชาวยิวซึ่งเป็นชาวคัมภีร์ และเป็นที่ทราบกันดีว่าชาวยิวที่กล่าวถึงในโองการนี้ไม่ใช่เป็นชาวมักกะฮ์แต่ส่วนใหญ่จะพำนักอยู่นครมะดีนะฮ์หรือรอบๆ เมืองมะดีนะฮ์ (al-Shahrastani, nd. : 13)

ประการที่สาม

วิวัฒนาการความรู้ด้านภาษาและตัวอักษรอาหรับ (Calligraphy) ในมณฑลหิญาซ (นครมักกะฮ์ มะดีนะฮ์และฏออิฟ)นับว่าเป็นหลักฐานอีกประการหนึ่งที่เราสามารถเข้าใจถึงความเป็น*อุมมีย์*ของนบีมุหัมมัด ﷺ ในช่วงก่อนการประกาศเป็นศาสดาได้ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าชาวมักกะฮ์ก่อนการกำเนิดศาสนาอิสลามมีความรู้เกี่ยวกับการอ่านและการเขียนแล้วแต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก ตามทัศนะของอัลรอซี (al-Razi, 1353 : 309) เห็นว่าชาวอาหรับในมณฑลหิญาซส่วนใหญ่เป็นคนไม่รู้หนังสือ ยกเว้นคนในชนชั้นสูงบางคนที่อยู่ในเขตเมืองเท่านั้นที่รู้หนังสือทั้งการอ่านและการเขียน เช่น เผ่ากุร็อยช์ เป็นต้น ตำราประวัติ

ศาสตร์ที่กล่าวถึงการกำเนิดตัวอักษรอาหรับซึ่งเป็นตำราเก่าแก่ที่สุดเล่มหนึ่งที่เขียนขึ้นโดยนักประวัติศาสตร์มุสลิมและมีอยู่สืบทอดจนถึงปัจจุบันนี้ก็คือตำรา *Futuh al-Buldan* ของท่านอัลบะลาซุรีย์ (al-Balazuri เสียชีวิตในปี ค.ศ. 829) (Hamidullah, 1990 : 21)

ตามการบันทึกของท่านอัลบะลาซุรีย์กล่าวว่ามีชายสามคนจากชนเผ่าไตย์ (Tai') คือ ท่านมุรอมิร อิบนุ มุรเราะฮ์ (Muramir Ibn Murrah) ท่านอัสลัม อิบนุ ศิดเราะฮ์ (Aslam ibn Sidrah) และท่านอัมร์ อิบนุ ญะดะเราะฮ์ (Amr Ibn Jadarah) ได้ร่วมกันคิดค้นตัวอักษรอาหรับโดยเลียบแบบจากตัวอักษรซีเรียโบราณ (Syriac) และมีชาวอันบาร (Anbar) บางคนได้มาเรียนรู้การเขียนตัวอักษรอาหรับจากพวกเขาเหล่านี้ ต่อมาตัวอักษรอาหรับได้แพร่ขยายจากเมืองอันบารสู่เมืองฮีเราะฮ์ (Hirah) มีชาวอาหรับคริสเตียนคนหนึ่งจากเมืองดูมะตุลญันดัล (Dumah al-Jandal) มีนามว่าบิชร์ อิบนุ อับดุลมะลิก (Bishr Ibn Abdulmalik) ซึ่งช่วงหนึ่งเคยพำนักอยู่ในเมืองฮีเราะฮ์และได้มีโอกาสศึกษาการเขียนตัวอักษรอาหรับจากชาวฮีเราะฮ์ อยู่มาวันหนึ่งท่านบิชร์ อิบนุ อับดุลมะลิกได้เดินทางมายังนครมักกะฮ์เพื่อทำภาระกิจบางอย่างของตนเอง และได้พบกับท่านสุฟยาน อิบนุ อุมัยยะฮ์ อิบนุ อับดุซซัม และท่านอบู ก้อยซ์ อิบนุ อับดิลมะนาฟ อิบนุ ซุหเราะฮ์ ซึ่งทั้งสองสนใจและได้ศึกษาการเขียนตัวอักษรอาหรับจากบิชร์ อิบนุ อับดุลมะลิก จนสามารถอ่านออกเขียนเป็น ต่อมาท่านบิชร์ อิบนุ อับดุลมะลิกได้เดินทางไปยังเมืองดิยาร มุดาร์ (Diyar Mudar) ซึ่ง ณ ที่นั้นท่านอัมร์ อิบนุ ซุรอเราะฮ์ได้มีโอกาสศึกษาการเขียนตัวอักษรอาหรับจากเขาจนได้รับฉายานามว่าอัมร์ อัลกาติบ (Amr al-Katib) หลังจากนั้นท่านบิชร์ อิบนุ อับดุลมะลิก ได้เดินทางไปยังเมืองชามและได้เผยแพร่วิชาการเขียนตัวอักษรอาหรับนี้ให้แพร่หลายต่อไป สำหรับชาวอาหรับยัษริบ (เมืองมะดีนะฮ์ในอดีต) มีโอกาสศึกษาการเขียนตัวอักษรอาหรับจากชาวเมืองวาดิลกุรอ (Vadi al-Qura) คนหนึ่งที่มาพำนักอยู่ในยัษริบซึ่งเขารับวิชาการนี้มาจากชนเผ่าตะบีฮา (Tabiha) ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของเผ่ากัลบ์ (Kalb) ชาวเผ่าตะบีฮาได้รับการสืบทอดวิชานี้จากเผ่าไตย์ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มคิดค้นตัวอักษรอาหรับ (al-Balazuri, 1983 :457)

ท่านอิบนุ นะดีม (Ibn Nadim เสียชีวิตในปี ค.ศ. 995) ซึ่งรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อับบาสก็ให้ข้อมูลในลักษณะคล้ายคลึงกัน มีข้อแตกต่างในข้อปลีกย่อยเท่านั้น เช่น ท่าน

กล่าวว่าผู้นำตัวอักษรอาหรับมาเผยแพร่ครั้งแรกคือชายสามคนจากเผ่าเบาลาน (Bawlan) ในขณะที่ท่านอัลบะลาซุรีย์บันทึกว่าเป็นเผ่าไตย์ อย่างไรก็ตามเผ่าเบาลานก็เป็นแขนงหนึ่งของเผ่าไตย์ และท่านได้ให้รายชื่อบุคคลหนึ่งในสามนั้นคือท่านมุรอมิร อิบนุ มัรวา (Muramir Ibn Marwa) ในขณะที่ท่านอัลบะลาซุรีย์บันทึกว่าเป็นท่านมุรอมิร อิบนุ มุรเราะฮ์ (Muramir Ibn Murrah) (Allama Shibli Nu'mani, 2001:13) นอกจากนี้ท่านอัลบะลาซุรีย์กล่าวว่าในบรรดาชาวมักกะฮ์สองคนแรกที่ศึกษาการเขียนตัวอักษรอาหรับจากท่านบิชร์ อิบนุ อับดุลมะลิก คือท่านสุฟยาน อิบนุ อุมัยยะฮ์ อิบนุ อับดุชชัม ในขณะที่ท่านอิบนุ นะดีมเห็นว่าเป็นท่านหัรบ์ อิบนุ อุมัยยะฮ์ อิบนุ อับดุชชัม ความเห็นของท่านอิบนุ นะดีมน่าจะถูกต้องมากกว่าทั้งนี้เป็นที่ทราบกันว่าท่านบิชร์ อิบนุ อับดุลมะลิกได้แต่งงานกับนางอัลสะห์บา (Al-Sahba) ซึ่งเป็นลูกสาวของท่านหัรบ์ อิบนุ อุมัยยะฮ์ (Hamidullah, 1990 : 24)

ท่านอัลบะลาซีย์ได้รวบรวมทะเบียนรายชื่อผู้ชายที่รู้หนังสือสามารถอ่านออกเขียนเป็นจากเผ่ากุร็อยช์ในช่วงเริ่มแรกของอิสลามมีจำนวน 17 คนดังนี้

1. อุมัร อิบนุ อัลค็อฏฏอบ
2. อลี อิบนุ อบีฏอลิบ
3. อุษมาน อิบนุ อัฟฟาน
4. อบู อุบัยดะฮ์ อิบนุ อัลญัรรอฮ์
5. ฏอลหะฮ์ อิบนุ อุบัยดิลลาฮ์
6. ยะซีด อิบนุ อบีสุฟยาน
7. อบู หุซัยฟะฮ์ อิบนุ รอบีอะฮ์
8. ฮาติบ อิบนุ อัลอะมีรีย์
9. อบู สะละมะฮ์ อิบนุ อับดุลอะสัด
10. อะบาน อิยนุ สะอีด อิบนุ อัลอัส
11. คอลิด อิบนุ สะอีด
12. อับดุลลอฮ์ อิบนุ สะอ์ด อิบนุ อบีสัรห์
13. หุวัยติบ อิบนุ อับดิลอุซซา
14. อบู สุฟยาน อิบนุ หัรบ์
15. มุอาวิยะฮ์ อิบนุ อบี สุฟยาน
16. ฌุฮัยม์ อิบนุ อบี อัลสัลต์
17. อบู อัลอะลาอ์ อัลฮัดรอมีย์

นอกจากนี้อัลบะลาซุรีย์ยังได้รวบรวมรายชื่อสตรีที่รู้หนังสือทั้งสามารถอ่านออกเขียนเป็นในยุคเริ่มแรกของอิสลาม เช่น นางหัฟเซาะฮ์ บินติ อุมัร ภรรยาของท่านนบี นางอุมมุลกัล

ษูม บินติ อุกบะฮ์ นางอาอีซะฮ์ บินติ สะอด์ และนางกะรีมะฮ์ บินติ อัลมิกดาด ส่วนสตรีที่สามารถอ่านได้อย่างเดียว เช่น นางอาอีซะฮ์ บินติ อบูบักร์ และนางอุมม์ สะละมะฮ์

นอกจากอัลบะลาซุรีย์แล้วท่านอัลวากิดีย์ (al-Waqidi เสียชีวิตในปี ค.ศ. 822) และท่านอิบนุ สะอด์ (Ibn Sa'd เสียชีวิตในปี ค.ศ. 845) ก็ได้รวบรวมรายชื่อบรรดาเศาะหาบะฮ์ท่านอื่นๆ ที่รู้หนังสือสามารถอ่านออกเขียนเป็นตั้งแต่ก่อนการกำเนิดศาสนาอิสลามเสียอีกจนถึงสมัยยุคต้นอิสลามซึ่งจากชาวมะดีนะฮ์ 11 คน และอื่นๆ อีก 2 คนรวมเป็น 13 คน ดังนี้ (Ibn Sa'd, 1958 : 498-622)

1. อุบัย อิบนุ กะอับ
2. สะอด์ อิบนุ อัลรอบีอ์
3. อับดุลลอฮ์ อิบนุ รอวาหะฮ์
4. บะชีร์ อิบนุ สะอด์
5. อับดุลลอฮ์ อิบนุ ซัยด์
6. เอาซ์ อิบนุ คอวาลีย์
7. อัลมุนซิร์ อิบนุ อัมร์
8. อุสัยด์ อิบนุ ฮุดัยร์
9. สะอด์ อิบนุ อุบาดะฮ์
10. รอฟีอ์ อิบนุ มาลิก
11. ซัยด์ อิบนุ ษาบิต
12. มาอัน อิบนุ อะดี อัลบัลวีย์
13. อับดุลลอฮ์ อิบนุ อัลมะนาฟัก

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาการการเขียนตัวอักษรอาหรับในมณฑลฮิญาซนั้นยังเป็นเรื่องใหม่ซึ่งเกิดขึ้นก่อนการกำเนิดศาสนาอิสลามเพียงเล็กน้อย ในช่วงต้นของการประกาศศาสนาอิสลามมีผู้รู้หนังสือสามารถอ่านออกเขียนเป็นจำนวนน้อยนิดเท่านั้นและส่วนใหญ่เป็นคนชนชั้นสูงจากตระกูลกุร็อยซ์ รายชื่อบุคคลเหล่านี้ทั้งหมดถูกบันทึกอยู่ในทะเบียนผู้รู้หนังสือ แต่ปรากฏว่าไม่มีรายชื่อของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ปรากฏอยู่ในทะเบียนเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นบัญชีรายชื่อที่นำเสนอโดยท่านอัลบะลาซุรีย์ ท่านอัลวากิดีย์ ท่านอิบนุสะอด์หรือนักประวัติศาสตร์ท่านอื่นๆ ถ้าหากว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ รู้หนังสือ สามารถอ่านออกเขียนได้ชื่อของท่านจะต้องปรากฏอยู่ในทะเบียนผู้รู้หนังสือจากชาวมักกะฮ์อย่างแน่นอน

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าทั้งหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษและเบื้องหลังทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับวิวัฒนาการการเขียนตัวอักษรอาหรับในมณฑลฮิญาซพบว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ก่อนการเป็นศาสดาเป็นคน*อุมมีย์*ไม่รู้จักทั้งการอ่านและการเขียน ความเป็น*อุมมีย์*

ของท่านเป็นหลักฐานอันชัดแจ้งว่าคัมภีร์อัลกุรอานเป็นพจนารถของพระเจ้าและยังเป็น*มุอญิซาต*ของท่านอีกด้วย ถ้าหากท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ไม่ใช่*อุมมีย์* เป็นคนรู้หนังสือ สามารถอ่านออกเขียนได้ ชาวอาหรับมักกะฮ์อาจสงสัยในพระคัมภีร์ของพระเจ้าและอาจคลางแคลงใจในความเป็นนบีของท่านอีกด้วย

สถานภาพความเป็น*อุมมีย์*ของนบีมุหัมมัด ﷺ หลังจากประกาศเป็นศาสดา

นับตั้งแต่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้รับการแต่งตั้งเป็นรสูลของพระเจ้าในปีที่ 13 ก่อนฮิจเราะฮ์ศักราชจนกระทั่งสิ้นพระชนม์ในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 10 สถานภาพความเป็น*อุมมีย์*ของท่านยังคงดำเนินต่อไปหรือไม่นั้นก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาสีเราะฮ์ ทัศนะของนักวิชาการที่มีต่อสถานภาพความเป็น*อุมมีย์*ของนบีมุหัมมัด ﷺ หลังจากประกาศเป็นศาสดาสามารถสรุปอย่างกว้างๆ เป็นสองทัศนะดังนี้

ทัศนะแรกซึ่งเป็นทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เป็นคน*อุมมีย์* อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทั้งในช่วงก่อนและหลังการเป็นศาสดา สถานภาพดังกล่าวนี้ยังคงดำเนินเรื่อยไปจนถึงวาระสุดท้ายของท่าน ส่วนทัศนะที่สองเห็นว่าหลังการประกาศเป็นศาสดาท่านนบีมุหัมมัด ﷺ รู้หนังสือ สามารถอ่านออกเขียนเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคมะดีนะฮ์ นักวิชาการที่เห็นด้วยกับทัศนะนี้ เช่น ท่านอิมาม อบู อัลวะลีด อัลบาญีย์ (al-Baji) ท่านอบู ซัร อัลฮารอวีย์ (al-Harawi) ท่านอบู อัลฟัตห์ อัลนัยสาบูรีย์ (al-Naysaburi) และท่านอัมร์ อิบนุ ซับบะฮ์ ตลอดจนนักวิชาการจากแอฟริกาและนักวิชาการสายชีอะฮ์บางท่านก็สนับสนุนทัศนะนี้ (Abidin Sönmez, 1990 : 54)

นักวิชาการที่เห็นด้วยกับทัศนะที่สองได้อ้างหลักฐานจากอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ในสูเราะฮ์อัลอังกาบูตโองการที่ 48 ความว่า "*และก่อนหน้านั้นเจ้า (มุหัมมัด) มิได้อ่านคัมภีร์ใดๆ และเจ้ามิได้เขียนมันด้วยมือขวาของเจ้า มิฉะนั้นแล้วพวกกล่าวความเท็จจะสงสัยอย่างแน่นอน*" คำว่า "*ก่อนหน้านั้น* (من قبله)" ในโองการนี้มีมิติของเวลามาเกี่ยวข้อง ซึ่งท่านอัลมุรตาฎอ อะลาม อัลฮุดา (al-Murtadha 'Alam al-Huda)ได้อธิบายไว้ว่าโองการนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าท่านนบีก่อนการเป็นศาสดาไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ แต่หลัง

จากการเป็นศาสดาแล้วก็ไม่มีอุปสรรคใดๆ ที่ท่าน นบีจะเป็นคนรู้หนังสือ สามารถอ่านหรือเขียนหนังสือได้ หรือมีความสามารถทั้งการอ่านและเขียนได้ (al-Tabarsi, 1379 : 287) ทั้งนี้เพราะว่าความหมายตามตัวบทของโอการข้างต้นปฏิเสธการรู้หนังสือของท่านนบีเฉพาะก่อนการเป็นศาสดาเท่านั้นไม่ได้รวมถึงหลังจากการเป็นศาสดา ประกอบกับโองการนี้มีเป้าหมายเพื่อปฏิเสธข้อสงสัยของชาวอาหรับที่มีต่อความเป็นศาสดาของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ซึ่งถ้าหากท่านนบีรู้หนังสือสามารถอ่านออกเขียนเป็นตั้งแต่ก่อนการเป็นศาสดาเสียอีกชาวมุชริกมักกะฮ์จะต้องตั้งข้อสงสัยและกล่าวหาท่านนบีอย่างแน่นอนว่าเป็นผู้เขียนคัมภีร์อัลกุรอานขึ้นมาเองโดยการรวบรวมเรื่องราวต่างๆ จากคัมภีร์ก่อนๆ ที่ท่านนบีเคยแอบอ่านมาก่อนแล้วอ้างว่าเป็นพจนารถของพระเจ้า แต่ถ้าหากท่านนบีรู้หนังสือหลังจากคัมภีร์อัลกุรอานถูกประทานลงมาแล้วข้อกล่าวหาดังกล่าวนี้ก็จะไม่มีผล และเป็นไปได้สูงที่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เรียนรู้การอ่านจากมะลาอิกะฮ์ญิบรีล ดังปรากฏหลักฐานในช่วงที่มะลาอิกะฮ์ญิบรีลนำโองการแรกให้ท่านนบีอ่านโดยกล่าวว่า *"จงอ่าน จงอ่าน จงอ่าน"* ถึงสามครั้ง และทุกครั้งท่านนบีก็ตอบว่า *"ฉันอ่านไม่เป็น"* จนสุดท้ายมะลาอิกะฮ์ญิบรีลได้อ่านโองการที่ 1-5 ของสูเราะฮ์ อัลอะลักให้ท่านนบีอ่านตามจนจำได้หมดทุกตัวอักษรเสมือนถูกจารึกไว้ลงในหัวใจ (Ibn Hisham. 1985 : 313-314) การอ่านตามระหว่างมะลาอิกะฮ์ญิบรีลกับท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ก็ถือว่าเป็นเทคนิคการเรียนการสอนชนิดหนึ่ง

ท่านอิมาม อบู อัลวะลีด อัลบาญีย์ หนึ่งในนักปราชญ์ที่เห็นว่าท่านนบีรู้หนังสือสามารถอ่านออกเขียนได้หลังจากการได้รับแต่งตั้งเป็นศาสดาแล้วได้อธิบายโองการที่ 48 ของสูเราะฮ์อัลอังกาบูตว่า หลังจากโองการแรกของอัลกุรอานถูกประทานลงมา ท่านนบีก็สามารถอ่านออกเขียนได้ ทั้งนี้เพราะว่าถ้าหากท่านนบียังคงไม่สามารถอ่านออกเขียนได้โองการข้างต้นก็ไม่มีความหมาย และท่านเห็นว่าการรู้หนังสือของท่านนบีนั้นก็เป็น*มุอ์ญิซาต*ประการหนึ่งเนื่องจากท่านนบีรู้หนังสือโดยไม่ได้ผ่านการศึกษาทั้งๆ ที่ก่อนหน้านั้นท่านนบีเป็นคน *"อุมมีย์"* คนหนึ่ง (al-Qurtubi, nd.: VII, 5069)

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานจากหะดีษบทหนึ่งที่บันทึกโดยท่านอิมามมุสลิม (หะดีษเลขที่ 3336) และอิมามบุคอรีย์ (หะดีษเลขที่ 2501) เล่าเหตุการณ์สนธิสัญญาหุดัยบิยะฮ์ซึ่งเกิดขึ้น

ในเดือนซุลเกาะฮ์ดะฮ์ ปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 6 โดยที่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ พร้อมกับบรรดาเศาะหาบะฮ์กลุ่มหนึ่งได้เดินทางมายังนครมักกะฮ์เพื่อประกอบพิธีอุมเราะฮ์และฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่ก็ถูกชาวมุชริกมักกะฮ์ขวางทางไม่ให้เข้ามายังนครมักกะฮ์ ท่านนบีจึงนำขบวนหยุดพักที่ตำบลหุดัยบิยะฮ์ เพื่อหลีกเลี่ยงการสงคราม ทั้งสองฝ่ายจึงได้ตกลงที่จะมีการเจรจาสันติภาพกัน ซึ่งท่านนบีได้มอบหมายให้ท่านอะลี อิบนุ อบีฏอลิบเป็นตัวแทนฝ่ายมุสลิมในการเขียนสนธิสัญญาสงบสุขหุดัยบิยะฮ์ และมีท่านสุหัยล์ อิบนุ อัมร์ (Suhayl Ibn Amr) เป็นตัวแทนฝ่ายมุชริกมักกะฮ์ ในตัวบทสัญญานั้นมีคำว่า "*มุหัมมัด ศาสนทูตของอัลลอฮ์*" ซึ่งท่านสุหัยล์ อิบนุ อัมร์ได้คัดค้านไม่ให้ใช้คำนี้ในเนื้อความสนธิสัญญา โดยให้เปลี่ยนเป็นคำว่า "*มุหัมมัด บุตรอับดุลลอฮ์*" ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่ฝ่ายมุสลิมเป็นอย่างมาก ท่านอะลี อิบนุ อบีฏอลิบเองก็ไม่กล้าที่ลบคำว่า "*ศาสนทูตของอัลลอฮ์*" ออกทั้งๆ ที่ได้รับสัญญาณการอนุมัติจากท่านนบีแล้วก็ตาม จนกระทั่งท่านนบีได้ลงมือลบคำว่า"*ศาสนทูตของอัลลอฮ์*" และจับปากกาเขียนตามที่ท่านสุหัยล์ อิบนุ อัมร์ต้องการด้วยพระหัตถ์ของท่านเอง เรื่องราวเดียวกันนี้มีปรากฏอยู่ทั้งในตำราสีเราะฮ์ของท่านอิบนุ ฮิชาม ตำรา*ฏอบากอต อัลกุบรอ*ของท่านอิบนุ สะอ์ด และในตำรา*สีรอตุลกาบีร์*ของท่านชัยบานีย์ ตลอดจนในตำราสีเราะฮ์ของท่านอิบนุ กาษีร์ (Murtadha Mutahhari, nd. : chap. 3 : 1) นอกจากนี้ท่านอัลบาญีย์ อิบนุ อบี ชัยบะฮ์รายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อุตบะฮ์ อิบนุ มัสอูดรายงานหะดีษบทหนึ่งว่า "*ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ จะไม่อำลาโลกนี้ไปจนกว่าจะอ่านออกและเขียนเป็น*" (Kattani, nd. *quoted in* Abidin Sönmez, 1990 : 54) และท่านนบีเองเป็นคนสนับสนุนการรู้หนังสือซึ่งสามารถเห็นได้ชัดจากเหตุการณ์เชลยศึกสงครามบัดร์ซึ่งเกิดขึ้นในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 2 โดยที่ท่านนบีได้ยืนข้อเสนอให้เชลยศึกมุชริกมักกะฮ์คนใดที่รู้หนังสือสามารถไถ่ตัวเองได้โดยการสอนหนังสือจนสามารถอ่านออกเขียนได้ให้แก่ลูกหลานมุสลิมมะดีนะฮ์จำนวน 10 คน (al-Mubarakfuri, 1997 : 230) และไม่เพียงแต่ภาษาอาหรับเท่านั้นท่านนบียังสนับสนุนให้เรียนรู้ภาษาอื่นๆ อีกด้วยดังที่ท่านเคยสั่งให้ท่านซัยด์ อิบนุ ษาบิต ศึกษาภาษาซีเรียโบราณอีกด้วย (Vecdi Akyüz, 1995 : 372)

ส่วนนักปราชญ์ที่ไม่เห็นด้วยกับทัศนะข้างต้นได้โต้แย้งว่าโองการที่ 48 ของสูเราะฮ์อัลอังกาบูตไม่กระทบต่อสภาพคงอยู่ของความเป็น*อุมมีย์* ของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ทั้งในช่วงก่อน

และหลังการเป็นศาสดาแต่อย่างใด แม้ว่านักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ สามารถเขียนชื่อตนเองได้ แต่อย่างไรก็ตามการที่สามารถเขียนชื่อตนเองได้ไม่กี่คำนั้นไม่อาจลบล้างความเป็น*อุมมีย์*ได้ (Abidin Sönmez. 1990 :54) ประกอบกับท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

إنا أمة أمية لانكتب و لانحسب الشهر

ความว่า "*แท้จริงข้าพเจ้าเป็นประชาชาติอุมมีย์ เขียนไม่ได้และไม่รู้การคำนวณเดือน*"

(บันทึกโดยบุคอรีย์ หะดีษเลขที่ 1767)

หะดีษข้างต้นสอดคล้องกับอัลกุรอานในสูเราะฮ์อัลญุมุอะฮ์ โองการที่ 2 พระองค์อัลลอฮ์ทรงกล่าวไว้ความว่า "*พระองค์ทรงแต่งตั้งรสูลขึ้นคนหนึ่งในหมู่อัลอุมมียีน (ผู้ไม่รู้หนังสือ) จากพวกเขาเอง*" และไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าท่านนบีเคยเขียนโองการอัลกุรอานหรืออัลหะดีษด้วยพระหัตถ์ของท่านเองแม้แต่โองการเดียว สาส์นต่างๆที่ท่านนบีส่งไปยังกษัตริย์หรือหัวเมืองต่างๆ นั้นล้วนแต่เขียนขึ้นโดยคณะอาลักษณ์หรือคณะเลขาของท่านซึ่งมีทั้งหมดเกือบ 50 คน (Vecdi Akyüz, 1995 : 369)

ท่านซะฮะบีย์ (Zahabi) กล่าวว่า หลังจากพ้นสภาพความเป็น"*อุมมีย์*"แล้ว ไม่น่าจะเป็นอุปสรรคใดๆ แก่ท่านนบีที่จะเรียนรู้การเขียน ทั้งนี้เพราะว่าท่านนบีไม่เคยลงมือเขียนทั้งอัลกุรอานหรือสุนนะฮ์แม้แต่คำเดียวด้วยพระหัตถ์ของท่านเอง สาส์นที่ส่งไปยังเจ้าเมือง หรือกษัตริย์ต่างๆ ล้วนแต่มีคณะอาลักษณ์ทำหน้าที่เขียนเป็นการเฉพาะ สิ่งที่ท่านนบีเคยลงพระหัตถ์เองนั้นมีไม่กี่คำเท่านั้น และในบรรดาคำเหล่านั้นก็คือการเขียนชื่อของตนเองลงในสนธิสัญญาหุดัยบิยะฮ์ ซึ่งความสามารถในการเขียนชื่อตนเองที่มีไม่กี่คำนั้นไม่อาจลบล้างความเป็น*อุมมีย์*ได้ (Kattani, nd. *quoted in* Abidin Sönmez, 1990 : 55)

บทสรุป

คำว่า "*อัลอุมมีย์*" โดยทั่วไปแล้วมีความหมายที่หลากหลายทั้งในความหมายเชิงอรรถและความหมายเชิงวิชาการ ส่วนความหมายเฉพาะที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติของศาสดามุหัมมัด ﷺ นั้น นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าหมายถึง ความไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้

ความเป็น*อุมมีย์*ของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ นอกจากเป็นสัญญาลักษณ์แห่งความเป็นอันนุบุวะฮ์ (The Prophethood) แล้วยังเป็นมุอ์ญิซาตประการหนึ่งของอัลกุรอานอีกด้วยซึ่งเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าอัลกุรอานเป็นพจนารถของพระเจ้าไม่ใช่เป็นผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยศาสดามุหัมมัด ﷺ แต่อย่างใด นักปราชญ์มุสลิมเห็นพ้องต้องกันว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ในช่วงก่อนการได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรสูลหรือก่อนได้รับวะห์ยูจากพระเจ้าเป็นคน*อุมมีย์*ไม่รู้หนังสือ อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และไม่เคยศึกษาพระคัมภีร์จากใครใดๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนทั้งในอัลกุรอาน อัลหะดีษหรือบริบททางประวัติศาสตร์ ส่วนหลังจากได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสดาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคมะดีนะฮ์สถานภาพความเป็น*อุมมีย์*ของท่านยังคงดำเนินเรื่อยไปหรือไม่นั้นนักวิชาการมีทัศนะที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏหลักฐานทั้งในอัลกุรอาน อัลหะดีษ ตำราสีเราะฮ์หรือตำราประวัติศาสตร์อื่นๆ ที่บ่งบอกว่าท่านนบีเคยเขียนอัลกุรอานหรืออัลหะดีษโดยพระหัตถ์ของท่านเองแม้แต่โองการเดียว สาส์นที่ท่านนบีเคยส่งไปยังเจ้าเมืองหรือกษัตริย์ต่างๆ ล้วนแต่เขียนขึ้นโดยคณะอาลักษณ์ของท่านทั้งสิ้น ยกเว้นในเหตุการณ์สนธิสัญญาหุดัยบิยะฮ์ที่ท่านนบีได้เขียนชื่อลงในเนื้อหาสัญญาด้วยพระหัตถ์ของท่านเอง อย่างไรก็ตามการที่สามารถเขียนชื่อตนเองได้ไม่กี่คำนั้นไม่น่าจะลบล้างความเป็น*อุมมีย์*ได้ ประกอบกับความเป็น*อุมมีย์*เป็นมุอ์ญิซาตประการหนึ่งของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ที่มีความเกี่ยวพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความเป็นนุบุเวาะฮ์ (The Prophethood) ของท่าน

บรรณานุกรม

Akyüz, Vecdi. 1995. *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*. Vol. I . Istanbul : Beyan Yayınları.

al-Balazuri. 1983. *Futuh al-Buldan*. Beirut : Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

al-Bukhari. nd. "Sahih al-Bukhari"(CD-ROM). *Mausu'ah al-Hadith al-Sharif* . Muassasah Sulaiman Bin Abd al-'Aziz al-Rajihi al-Khairiyah. S.N. : 1640.

Gilchrist, John. nd. *Muhammad and the Religion of Islam* . (Online). Availeble : http://www.bible.ca/islam/library/Gilchrist/Vol1/3a.html (18/7/2546)

Hamidullah, Muhammad. 1990. *Hz. Peygamber'in Altı Original Diplomatik Mektubu.* Tran.by Mehmet Yazgan. Istanbul : Beyan Yayınları.

Ibn al-'Arabi. 1988. *Ahkam al-Qur'an*. Vol. III. Beirut : Dar al-Kutub al-Ilmiyah.

Ibn Faris, 1991 . *Mu'jam Maqayis al-Lughat*. Beirut : Dar al-Jail.

Ibn Hisham. 1985. *Siret-i Ibn-i Hisam Tercemesi*. 1. cild. Istanbul: Kahraman Yayınları.

Ibn Manzur. 1956. *Lisan al-'Arab*. Vol. XII. Beirut : Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi.

Ibn Sa'd. 1958. *Tabaqat al-Kubra*. Vol. III. Beirut : Dar al-Kutub al-Ilmiyah.

al-Mubarakfuri, Safyulrahman. 1997. *al-Rahim al-Makhtum*. Al-Riyad : Dar al-Mu'ayyid.

al-Murtadha al-Zubaidi, Muhammad Ibn Muhammad. nd. *Taj al-'Arus*. Vol. VIII. Benghazi : s.n.

Muslim. nd. "Sahih Muslim" "(CD-ROM). *Mausu'ah al-Hadith al-Sharif* . Muassasah Sulaiman Bin Abd al-'Aziz al-Rajihi al-Khairiyah. S.N. : 1640.

Mutahhari, Murtadha. nd. *The Unschool Prophet*: (online). Available: http://www.al-islam.org/unschooled/3.htm (18 / 7 / 2546)

al-Qurtubi, Muhammad Ibn Ahmad. nd. *Al-Jami' Li Ahkam al-Qur'an*. Vol. VII. al-Qahirah : Matba'ah Dar al-Kutub al-Misriyah.

al-Raghib al-Isfahani, Abu al-Qasim al-Husayn ibn Muhammad. 1961. *al-Mufradat fi Gharib al-Qur'an*. Misr : s.n.

al-Razi, Muhammad Ibn 'Umar al-Fakhr al-Din. 1353. *al-Arba'in fi Usuk al-Din*. Hyderabad : Da'irat al-Ma'arif al-Nizamiyah

----------. 1935. *al-Tafsir al-Kabir.* Vol.XXV. Misr : al-Matba'ah al-Bahiyyah al-Misriyah.

al-Shahrastani. nd . *al-Milal wa al-Nihal*. Vol. I. al-Qahirah : Matba'ah al-Hijazi.

Shibli Nu'mani, Allama . 2001. *Sirat-un-Nabi The Life of The Prophet*. New Delhi : Rightway Publication.

Sönmez, Abidin. 1990. *Rasulullah'ın İslam'a Davet Mektupları*. 2. Baski. Istanbul : Inkilab.

al-Tabari, 1698. *Jami' al-Bayan 'an Ta'wil al-Qur'an*. Vol. IX. Misr : Dar al-Ma'arif.

al-Tabarsi. 1379. *Majma' al-Bayan fi Tafsir al-Qur'an*. Vol. IV-VIII. Beirut : Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi.